

ОФШОРНИЙ БІЗНЕС В АСПЕКТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті обґрунтовано теоретичні і практичні аспекти проведення операцій у сфері офшорного бізнесу, проаналізовано позитивні та негативні фактори дії офшорного бізнесу на сучасну економіку в цілому, розглянуто особливості оподаткування операцій з офшорними компаніями, згідно з національним законодавством.

В статье обоснованы теоретические и практические аспекты проведения операций в сфере офшорного бизнеса, проанализированы позитивные и негативные факторы воздействия офшорного бизнеса на современную экономику в целом, рассмотрены особенности налогообложения операций с офшорными компаниями, согласно национальному законодательству.

In the article the theoretical and practical aspects of conducting operations are grounded in the field of off-shore business, the positive and negative factors of off-shore business are analyzed on a modern economy on the whole, the features of taxation of operations are considered with off-shore companies, in obedience to a national legislation.

Ключові слова: офшор, офшорний бізнес, офшорні компанії, офшорні зони, офшорні юрисдикції.

Процес інтернаціоналізації сучасного світового господарства, безумовно, спричиняє за собою економічні перетворення різноманітного характеру. Поступова інтеграція України в світове співтовариство вимагає нового рівня багатобічних економічних взаємовідносин регульованих цивілізованим кодексом світового ринку і численних альтернатив здійснення фінансово-господарської діяльності. В зв'язку з цим важливого значення набувають проблемні питання здійснення експортно-імпортних операцій, їх регулювання, поза сумнівом, великий науковий інтерес представляє вивчення експортно-імпортних операцій в різних аспектах і формах їх здійснення.

Чималою інтересу й актуальності набувають компанії, розташовані в класичних офшорних зонах. За останні 20 років їх вплив у русі світових капіталів і інших активів значно зріс. У 90-і роки офшори контролювали 20% загальної вартості світового багатства, в них розміщувалося майже 22% зовнішніх банківських активів [9]. На сьогодні в офшорних зонах локалізовано до 60% світових грошових потоків, через ці зони проходить близько половини фінансових трансакцій [11].

Слід зазначити, що проблемні питання здійснення офшорного бізнесу недостатньо висвітлені вітчизняними фахівцями й ученими. Офшорний бізнес є вельми привабливим інструментом податкового планування і можливість продовження дослідження даної теми не позбавлена перспектив.

Розгляд економічної літератури з даного питання, зокрема, теоретичних розробок зарубіжних учених-економістів (Х.Маккан, М.Кассард, М.Десаї, К.Фоллі, Дж.Хайнс), а також думок учених і фахівців у цій сфері ближнього зарубіжжя (Б.Б.Логинов, Б.А.Хейфец, Л.С.Кабір, О.В.Клімовець) свідчить, що залишається багато розв'язаних проблем у даному напрямі бізнесу.

Недостатній рівень теоретичної розробки питань організації офшорного

бізнесу в системі управління зовнішньоторговельною діяльністю підприємства обумовлюють актуальність обраної теми і цільову спрямованість статті.

Метою написання статті є обґрунтування теоретичних питань організації офшорного бізнесу, впливу офшорів на економіку в цілому, вивчення особливостей оподаткування операцій за участю офшорних компаній.

Об'єктом дослідження визначена зовнішньоторговельна діяльність українських бізнес-організацій, в структуру яких входить офшорне підприємство. Як предмет дослідження необхідно виділити управлінські аспекти організації офшорного бізнесу.

Сучасний офшорний бізнес дуже складний, в його схемах використовуються як класичні офшори, так і респектабельні країни з високою прозорістю бізнесу, які дають певні привілеї для нерезидентів.

Офшори – складне і суперечливе явище, тому різні, протилежні його оцінки, як правило, не викликають здивування. Визначимо загальні позитивні і негативні аргументи, зважаючи на умовність цього ділення.

Розглянемо переважно основні позитивні чинники дії офшорів на економіку в цілому: збільшення обороту фінансових активів у міжнародному масштабі, сприяння розвитку фінансових ринків, створення умов для диверсифікації інвестицій, розширення доступу до кредитів; сприяння до зниження загального податкового навантаження, і в зв'язку з цим, стимулювання економічної активності; створення умов для захисту прав власності, і відповідно, підвищення економічного зростання в країнах-донорах; сприяння процвітанню тих держав, де розташовуються офшорні компанії, що, у свою чергу, сприяє гармонічному розвитку економіки в цілому; підвищення конкурентоспроможності компаній як у національному, так і в загальносвітовому масштабі за рахунок використання гнучкіших стратегій розвитку.

До негативних сторін офшорного бізнесу можна віднести: недобросовісну податкову конкуренцію; формування чинника нестабільності в світовій економіці, за допомогою потенційного накопичення в офшорних зонах великих обсягів, зокрема, спекулятивних капіталів; сприяння відтоку капіталу; підтримку тіньової економіки; скорочення зайнятого населення в країнах-донорах; надання невинуватених конкурентних переваг окремим компаніям; несприятлива дія на соціальну обстановку в країнах-донорах, у зв'язку з негативною оцінкою зниження податкового навантаження в громадській думці.

Аналізуючи позитивні і негативні чинники дії офшорного бізнесу, можна визначити, що одна і та сама властивість офшорів може трактуватися і як перевага, і як недолік залежно від конкретних, нерідко протилежних, інтересів приватних інвесторів, національних властей, перш за все, податкових органів, міжнародних організацій.

Офшори володіють очевидними перевагами в податковій конкуренції. Згідно з рейтингом аналітичної компанії Pricewaterhouse-coopers і Всесвітнього банку,

в першій світовій двадцятці країн щодо загального податкового клімату провідні позиції займають офшорні юрисдикції і країни, де вони присутні або ще недавно були присутні (табл. 1).

Таблиця 1

Загальний податковий клімат у державах світу (перші 20 країн світу, податкова система яких характеризується простотою сплати податків)

№ з/п	Країни	Простота сплати податків у цілому	Число податкових платежів	Час на виконання податкових зобов'язань	Загальне податкове навантаження
1.	Мальдіви	1	1	1	2
2.	Сінгапур	2	5	3	14
3.	Гонконг (КНР)	3	3	13	15
4.	ОАЕ	4	31	2	3
5.	Оман	5	31	5	11
6.	Ірландія	6	15	9	23
7.	Саудівська Аравія	7	31	12	5
8.	Кувейт	8	31	26	4
9.	Нова Зеландія	9	10	7	45
10.	Кірібаті	10	7	28	31
11.	Маврикій	11	7	52	12
12.	Великобританія	12	10	22	52
13.	Данія	13	15	37	40
14.	Ботсвана	14	46	39	8
15.	Швейцарія	15	68	6	24
16.	Норвегія	16	3	16	86
17.	Люксембург	17	58	4	47
18.	Вануату	18	83	28	1
19.	Йорданія	19	72	20	27
20.	Латвія	20	7	78	37

Як видно з таблиці [12], лідерство офшорних юрисдикцій і країн, що мають офшорні режими оподаткування, визначається не тільки рівнем загального податкового навантаження на бізнес, але і всім комплексом питань, пов'язаних із сплатою податків. Характерно, що в даному переліку країн світу з найбільш сприятливим податковим кліматом, як правило, не представлені провідні європейські держави (окрім Великобританії, де використовуються деякі елементи офшорних податкових режимів), а також США і Японія.

Податкові гавані сприяють здоровій податковій конкуренції, перешкоджають роздуванню витратної частини бюджетів [4]. Вони стимулюють економічне зростання і розвиток конкуренції, служать невід'ємним атрибутом глобалізації світової економіки.

Як помічають М.Десаї, К.Фоллі і Дж.Хайнс, "якби сьогоднішні офшорні фінансові центри були скасовані, потрібно було б придумати щось подібне замість них" [10]. На прикладі даних про діяльність американських транснаціональних корпорацій в 1982-1999 рр. названі автори показали, що податкові гавані позитивно впливали на економіку офшорних країн. Це можна пояснити таким чином:

- 1) важливим внеском філій транснаціональних корпорацій в доходи

материнської компанії;

2) перемикаючи свою активність на офшорні фінансові центри, філії роблять свою територію привабливішою для інвесторів.

Офшорні зони виконують свої важливі функції в глобальній економіці. Існування офшорів стимулює активність національних компаній розвинених країн. Знижуючи базу оподаткування, такі компанії збільшують обсяги виробництва в цих країнах, зайнятість і інші показники. Величезні міжнародні активи офшорних компаній тільки зареєстровані тут і зафіксовані на рахунках міжнародних банків. Їх реальне місцезнаходження - економіка розвинених країн і країн, які частково розвиваються [5]. Отже, якби до уваги бралися тільки думки економії на податках, багато розвинених країн повинні були б, програючи конкуренцію з офшорними юрисдикціями, відчувати відтік іноземних інвестицій. Але, як свідчить аналіз, все відбувається навпаки - розвинені країни залишаються центрами залучення іноземних інвестицій.

В Україні зараз питання офшорних зон регулюється міжнародним законодавством, а згідно з Конституцією України, міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Оскільки вони ратифікуються законом, то, відповідно, мають силу закону. Слід зазначити істотну відмінність, яка полягає в тому, що закон можна змінити наступним законом, а внести зміни до міжнародного договору в односторонньому порядку не можна. Вказана норма закріплена у Віденській конвенції 1969 року, яка набула чинності для України 13.06.86 р., і в Законі України «Про міжнародні договори України». У свою чергу, Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» (Закон про прибуток) містить таку норму: якщо міжнародним договором, ратифікованим Верховною Радою України, встановлені інші правила, які відрізняються від передбачених чинним законодавством, то застосовуються норми міжнародного договору.

Розглянемо міжнародний нормативний документ, а саме Угоду про партнерство і співдружність між Україною і Європейськими державами (Угода) з метою визначення правомірності включення певних територій в офшорні зони. У вказаній Угоді встановлений національний режим щодо оподаткування і внутрішнього регулювання:

1) вироби, які поступають з території однієї Сторони і імпортуються на територію іншої Сторони, не підлягають, безпосередньо або опосередковано, жодному внутрішньому оподаткуванню або іншим внутрішнім зборам, які перевищують вживані до подібних вітчизняних виробів;

2) крім того, цим товарам надається не менш сприятливий режим, ніж наданий подібним товарам національного походження щодо всіх законів, правил і вимог, які впливають на їх внутрішній продаж, пропозицію продажу, покупки, транспортування, розподіл або використання [3].

Зазначимо особливості оподаткування операцій з офшорними компаніями, згідно з національним законодавством [1].

1. Якщо перша подія - ввезення товару на територію України, то валові витрати признаються у розмірі 100% і лише при оплаті їх необхідно зменшувати на 15%. Отже, до моменту здійснення оплати до валових витрат відноситься вся сума (100%), а після оплати - тільки 85 %. Облік операцій з офшорними компаніями автентичний подібним операціям з іноземними підприємствами і до нього застосовуються всі норми з придбання і продажу валюти, визначення курсових різниць, відповідальності за порушення валютного законодавства.

2. Обмеження 85 % відноситься лише до ціни товару і не розповсюджується на оплату митних процедур і зборів.

Проаналізуємо проблемні ситуації у вказаних нормативних актах, а саме в Законі про прибуток і Угоді щодо режиму найбільшого сприяння і національного режиму у сфері оподаткування.

Якщо резидент імпортує до України товари, які походять з держави - учасника Угоди, то безпідставне застосування 85 % обмеження вступає в конфлікт із ст. 15 Угоди, оскільки встановлює податкову дискримінацію і порушує принцип національного режиму щодо оподаткування.

Отже, норма Закону про прибуток (ст. 18 (п. 18.3)) не відповідає актам чинного законодавства України, які мають більшу юридичну силу, і її примусове застосування порушує Конституцію України (ст. 19) [2].

У випадку, якщо підприємство мало право на 100% суму коштів, але все-таки переplatило до бюджету, то така сума відповідно до норм Закону про прибуток (п. 21.3 ст. 21) є сумою податкових платежів, переplаченою до бюджету внаслідок неправильного нарахування, і її можна або повернути протягом 10 днів на розрахунковий рахунок підприємства, або зараховувати в рахунок зменшення платежів майбутніх періодів. Слід зазначити, що термін позовної давності нині складає три роки і починається з терміну фактичного перерахування коштів.

Зараз вказані нормативні документи вимагають деяких змін, особливо щодо питань офшорних зон, оскільки часто податкові органи неправомірно зобов'язують платників податків відносити відразу 85% засобів на валові витрати, хоча факт оплати не наступив.

Очевидно, що конкурентна боротьба між окремими юрисдикціями, включаючи офшорні, продовжуватиметься, перш за все, у сфері лібералізації оподаткування і умов ведення бізнесу в цілому.

Суперечка з приводу дійсної ролі офшорів у сучасній економіці не закінчена. Прогнозувати розвиток подій тут вельми непросто, проте такі прогнози вже робляться. Так, за оцінками BCG (The Boston Consulting Group), тенденція, що намітилася останніми роками до зниження частки багатства, контрольованого через офшори, отримує розвиток. У 2011 р. на активи під управлінням офшорних юрисдикції припадатиме лише 6,3% світового багатства проти 7,4% в 2001 р. [8]. Таке зниження безпосередньо пов'язане з

посилюванням позиції світового співтовариства. У 2000-і роки не з'явилося жодної нової офшорної юрисдикції.

Водночас стабільно зростає кількість компаній, які користуються безподатковими режимами. Найбільший приріст спостерігається в тих офшорних юрисдикціях, які швидше пристосувалися до нових умов, стали прозорішими і готові брати участь в обміні інформацією з державними органами зацікавлених країн. Поза сумнівом, офшорний бізнес у найближчий перспективі збереже серйозний вплив на розвиток глобальної економіки.

Загалом, на сучасному етапі офшорний бізнес виступає досить ефективним інструментом стабілізації платежів, регулювання ціни експортно-імпортних контрактів, самофінансування, продажів авторських прав, оплати валютних контрактів на території України, передачі устаткування в лізинг, найму персоналу, постачань давальницької сировини, покупки нерухомості за кордоном.

Доцільним напрямом подальших досліджень у сфері офшорного бізнесу є вивчення і аналіз експортно-імпортних операцій за участю офшорних компаній.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» №283/97-ВР від 22.05.97р. зі змінами та доповненнями.
2. Конституція України затв. Верховною Радою України, Закон від 28.06.1996р. №254к/96-ВР із змінами і доповненнями.
3. Угода про партнерство і співдружність між Україною і Європейськими державами від 16.06.94р., ратифіковане Законом України від 10.11.94р. №237/94-ВР.
4. Кабир Л.С. Организация офшорного бизнеса /Л.С. Кабир. - М.: Финансы и статистика, 2003. – 144 с.
5. Логинов Б.Б. Международный банковский бизнес. Мировая экономика и международный бизнес. / Б.Б.Логинов, В.В. Поляков, Р.К. Щетинин. - М. 2005. – 267 с.
6. Хейфец Б.А. Роль офшоров в глобальной экономике / Мировая экономика и международные отношения. № 11, 2008.
7. Aerni V., Juniac C., Holley B., Tang T. Tapping Human Assets to Sustain Growth. Report. The Boston Consulting Group. 2007.
8. Cassard M. The Role of Offshore Centers in International Financial Intermediation. IMF Working paper. 1994. № 107.
9. Desai M., Foley C., Hines J. Do Tax Havens Divert Economic Activity? (www.people.hbs.edu/mdesai/econlettersfinal.pdf)
10. McCann H. Offshore finance. Cambridge, 2006. P.xi.
11. Paying Taxes 2008. The Global Picture. Price WaterhouseCoopers. The World Bank. 2007.